

Doel

- Een beeld krijgen van de ontwikkeling van Natura 2000-gebieden, hun kwaliteit en de invloed van drukfactoren. Daarvoor worden jaarlijks veldbezoeken aan deze gebieden uitgevoerd. De veldbezoeken vormen een aanvulling op de reeds bestaande monitoringssystematiek. Ze dragen daarmee bij aan het inzicht in de staat van de Natura 2000-gebieden en de mate waarin de instandhoudingsdoelstellingen gehaald worden.
- Onvoorziene ontwikkelingen in de instandhoudingsdoelen tijdig signaleren, daarmee kan mede bepaald worden of bijsturing wenselijk is.
- Bij het veldbezoek 2025 in Holtingerveld is stilgestaan bij de habitattypen en/ of habitatrictlijnsoorten Vochtige heide (H4010A), Droge heide (H4030) en Heischraal grasland (H6230). Ook is gesproken over (externe) factoren die daar invloed op (kunnen) hebben.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerder aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.

Bijlagen

- bijlage 1: Kaart met de bezochte locaties tijdens het veldbezoek.
- bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling

Verslag veldbezoek Holtingerveld – Rijksvastgoedbedrijf

Inleiding

Op uitnodiging van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) vond een veldbezoek plaats op en rondom de Johannes Postkazerne, in het Natura 2000-gebied Holtingerveld. Het Rijksvastgoedbedrijf beheert terreinen namens het ministerie van Defensie. Tijdens het veldbezoek werd aandacht besteed aan het beheer en de actuele staat van droge heide, vochtige heide, heischrale graslanden en specifieke locaties zoals de Genieput. Het RVB lichtte het lopende beheer toe, evenals recent uitgevoerde maatregelen. Het concept-beheerplan Holtingerveld is inmiddels

Figuur 1: Heischrale soorten vlnr: gelobde maanvaren (*Botrychium lunaria*), wolverlei (*Arnica montana*), klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*) en welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*)

opgeleverd, waarbij het RVB is meegenomen in het proces.

Instandhoudingsdoelen

Tijdens het veldbezoek werd vastgesteld dat droogte en sterke schommelingen in het grondwaterpeil momenteel de grootste drukfactoren vormen op de instandhoudingsdoelen in het gebied. Deze verdroging is ook zichtbaar in de vegetatiestructuur zoals op de “Kleine startbaan” (bijlage 1 – punt 1, 2 en 3), een vochtig heischraal grasland. Hier is sprake van een verschuiving van dopheide naar struikheide.

Op en rondom de “Kleine startbaan” lijken de heischrale soorten (zie figuur 1) zich nog goed te handhaven, mede doordat sommige locaties tot de beste groeiplaatsen binnen het gebied behoren. Tegelijkertijd is een gevoelige indicatorsoort zoals het rozenkransje verdwenen. Er is intern, binnen RVB, aandacht voor de mogelijkheid van (her)introductie van bepaalde soorten, met name op de meest geschikte plekken.

Ook de Genieput (zie bijlage 1 - punt 4) is een aandachtsgebied waar verdroging nadrukkelijk speelt. Poelen die hier zijn aangelegd, blijven langer nat, mede door de aanwezigheid van een ondoorlatende laag. Omdat deze poelen in verbinding staan met het regionale grondwater, ondervinden ze echter veel invloed van wateronttrekkingen in de omgeving. Door een droog voorjaar staan grote delen van de genieput op het moment van bezoeken droog (zie figuur 2.)

Figuur 2: Genieput na een droog voorjaar

Beheer

Na de grootschalige verwijdering van opslag in de periode 2018–2020 is het beheer gericht op het openhouden van het gebied. Momenteel bestaat het beheer hoofdzakelijk uit maaien en afvoeren. In het open zandgedeelte (bijlage 1 – punt 2) draagt het militaire gebruik bij aan het behoud van de open structuur. Staatsbosbeheer heeft interesse getoond in deze werkwijze, als mogelijk voorbeeld voor het beheer van hun eigen terreinen.

In de bossen wordt Amerikaanse vogelkers verwijderd. Daarnaast wordt opslag van boomvormers en overhangende takken verwijderd, primair met het oog op veiligheid voor militairen en bezoekers.

De begrazing van het gebied wordt uitgevoerd door de Holtingerschaapskudde. De kudde bestaat uit zowel schapen als enkele geiten. Geiten worden met name ingezet voor het terugdringen van houtige vegetatie, zoals bramen. Binnen deze beheervorm wordt zowel regulier begraasd als drukbegrazing toegepast.

Herstelmaatregelen

Ter bestrijding van verdroging zijn diverse maatregelen uitgevoerd. In 2022 zijn poelen gegraven in de Genieput die langer water vasthouden. Doordat deze poelen in contact staan met het regionale grondwatersysteem, blijft het effect van de poelen onder druk staan van onttrekkingen van grondwater in de omgeving.

Bij de Kleine startbaan is een sloot dichtgezet, waarmee de ontwatering van dit deel van het gebied is gestopt. Voor de afdichting is gebiedseigen grond gebruikt. Het naastgelegen terrein blijft daardoor langer nat. De beheerder is positief over dit effect. Er wordt overwogen om een zijslot langs de weg eveneens te verondiepen.

Figuur 3: in verschillende jaren gechopperde stroken

Een deel van het terrein met vergraste heide en wilgenstruweel is twee jaar geleden gechopperd. Dit is in banen uitgevoerd om de lengte van de voormalige startbaan visueel te accentueren (zie figuur 3).

Bij jaarlijkse monitoring van de vegetatie zijn onder andere heidekartelblad, gelobde maanvaren, welriekende nachtorchis en vleeskleurige orchis waargenomen. De boomkikker is in het gebied (illegaal) geïntroduceerd.

Tijdens monitoring is de kamsalamander dit jaar niet aangetroffen op grondgebied van Defensie in fuiken. Er is uitsluitend over de resultaten van het eDNA-onderzoek, namelijk er is DNA van kamsalamander aangetroffen. Ook de poelkikker is aangetoond evenals de gevlekte witsnuitlibel. Het blijven echter kwijnende populaties.

Als mogelijke aanvullende maatregel wordt het aanleggen van een stobbenrand overwogen langs de poelen in de Genieput als potentieel geschikt overwinteringsbiotoop.

Er is verstoring opgetreden door paarden ter hoogte van de poelen in de Genieput, wat als negatief is beoordeeld voor de kamsalamander.

Exoten

Binnen het bosbeheer wordt actief Amerikaanse vogelkers verwijderd. Deze soort wordt beschouwd als ongewenst vanwege haar invasieve karakter en ter voorkoming dat deze soort zich verder vestigt in heischrale graslanden en heides.

Daarnaast is de boomkikker in het gebied (illegaal) geïntroduceerd. De effecten hiervan op de bestaande fauna, waaronder mogelijk de kamsalamander, zijn nog niet duidelijk vastgesteld.

Overig

Ten aanzien van recreatie wordt op het moment een gemeenschappelijke visie opgesteld voor het Holtingerveld met alle grote terreineigenaren. Binnen de terreinen van het RVB is gekozen voor terughoudend recreatief medegebruik omdat dit conflicteert met het militaire gebruik. Sinds de coronapandemie is de recreatiedruk in het Holtingerveld toegenomen. In de weekenden is er beperkt toezicht aanwezig in de Defensierreinen. Er is overlast geconstateerd door ruiters, met name bij de Genieput. In de venige omgeving van dit terrein zorgen ruiters voor schade aan de vegetatie en grondstructuur. Het weghalen van de parkeerplaats bij de Genieput wordt overwogen om deze druk te verlagen.

Het RVB heeft aangegeven behoefte te hebben aan een landschapsecologische systeemanalyse (LESA) specifiek voor hun eigendommen. Hoewel er een regionale LESA is opgesteld, is aanvullend onderzoek gewenst voor de bijzondere delen van het terrein die onder RVB-beheer vallen. Met behulp van deze LESA kan een meer gericht beheer worden gerealiseerd. Voor deze LESA is financiering aangevraagd.

Conclusie

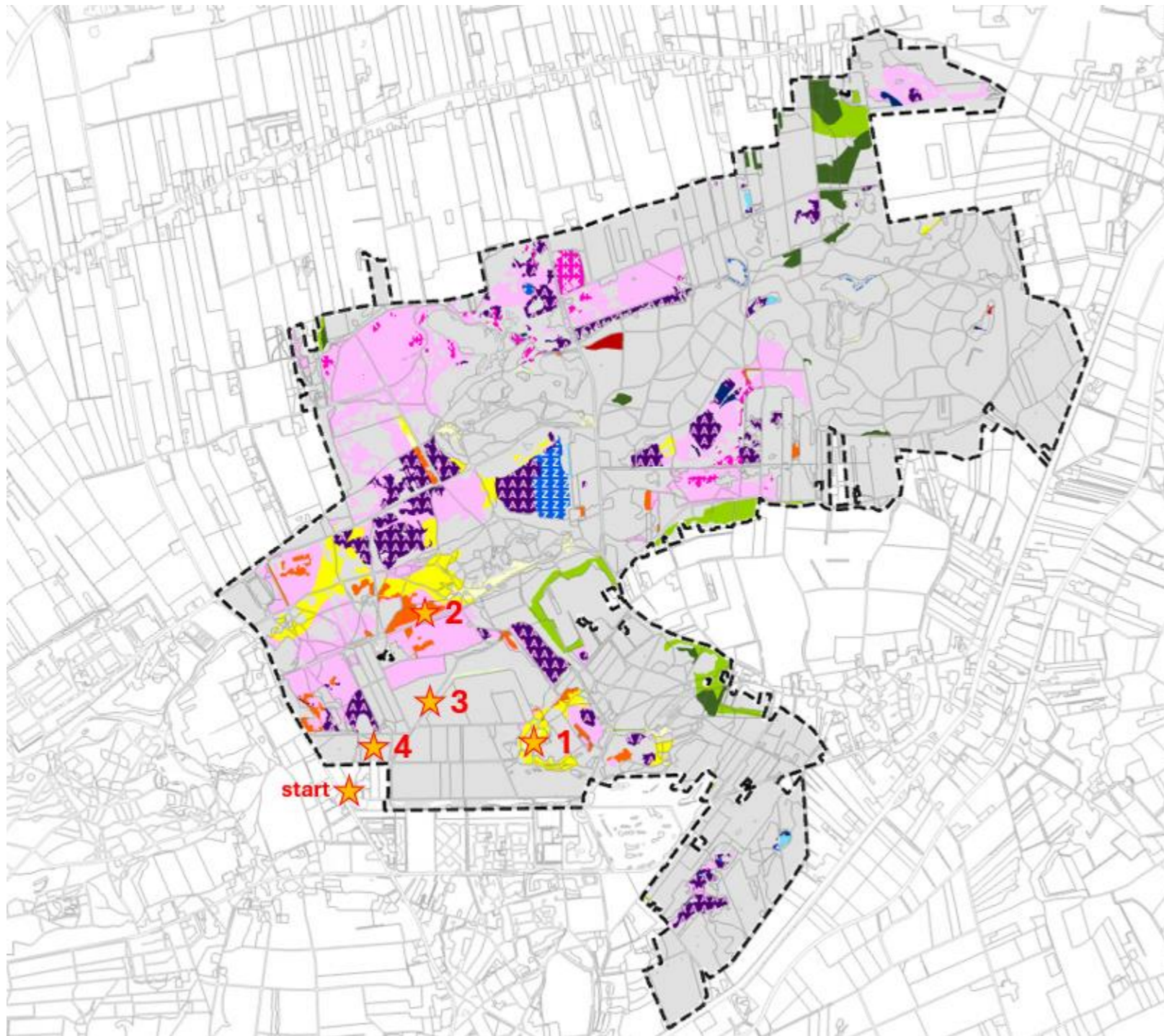
De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- De ooit aanwezige achterstand in beheer grotendeels is weggewerkt, veel (boom)opslag en exoten zijn verwijderd.
- De heischrale graslanden lijden onder verdroging, waardoor typische soorten van het habitatype het lastig hebben.
- Een deel van het terrein met vergraste heide en wilgenstruweel is gehopperd. Hierdoor is nu heidekartelblad, gelobde maanvaren, welriekende nachtorchis en vleeskleurige orchis waargenomen.
- Recreatiedruk is toegenomen, wat leidt tot (her)overweging van recreatieve voorzieningen

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd

Bijlage 1: Habitattypenkaart met de bezochte locaties (rode sterren)

Bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling

Kleurcodegebruik:

- groen: vegetatieontwikkeling is in lijn met instandhoudingsdoelstellingen;
- oranje: op basis van vegetatieontwikkeling blijkt behoud geborgd maar gewenste verbetering blijft uit;
- rood: verslechtering vastgesteld. De aanwezigheid van een restopgave wil zeggen dat de maatregelen het knelpunt niet hebben opgelost tot het punt dat er uit de vegetatiekarteringen (of andere monitoringsstromen) volgt dat de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden behaald.

Invulmogelijkheden:

- trend gelijk aan NDA
- trend positiever dan NDA
- trend negatiever dan NDA

Habitattypen

Habitattypen	Instandhoudingsdoelstelling		Trend oppervlakte	Trend kwaliteit	Omgevingscondities /drukfactoren	Restopgave met vastgesteld maatregelenpakket?	Veldbezoek 2024 NM	Veldbezoek 2024	Veldbezoek 2025
	Opper-vlakte	Kwaliteit					Verandering t.o.v. NDA	particulier Verandering t.o.v. NDA	Verandering t.o.v. NDA
H2310 Stuifzandheide met struikheide	>	>	Stabiel	Stabiel	Vermesting, verzuring door stikstofneerslag. Droogte	Ja	<	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H2320 Binnenlandse kraaiheidebegroeiingen	=	=	Stabiel	Stabiel	Vermesting, verzuring door stikstofneerslag.	Ja	=	Niet aanwezig	Niet aanwezig
H2330 Zandverstuivingen	=	>	Stabiel	Stabiel (matig)	Vermesting, verzuring door stikstofneerslag, beperkte windwerking	Ja	<	trend gelijk aan NDA	Trend gelijk aan NDA
H3130 Zwakgebufferde vennen	=	=	Afname	Stabiel (matig)	Vermesting, grondwaterkwaliteit	Ja	=	Niet aanwezig	Niet aanwezig
H3160 Zure vennen	=	>	Stabiel	Stabiel	Verdroging, gemiddeld te lage grondwaterstanden, en vermisting/	Ja	=	Niet aanwezig	Niet aanwezig

					verzuring door stikstofneerslag				
H4010 Vochtige heiden (hogere zandgronden)	>	>	Afname	Afname	Verdroging, verzuring, vergrassing, opslag	Ja	=	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H4030 Droge heiden	>	>	Stabiel	Afname	Vergrassing/opslag door vermisting/verzuring stikstofneerslag	Ja	=	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H5130 Jeneverbesstruwelen	=	=	Stabiel	Onbekend; kwetsbaar	Beperking verjonging door stikstofneerslag. Beperkte omvang	Ja	Nvt bij NM	niet aanwezig	Niet aanwezig
H6230 Heischrale graslanden	>	>	Stabiel	Afname	Vermesting/verzuring door stikstofneerslag, verdroging	Ja	>	niet aanwezig	trend gelijk aan NDA
H7110 Actieve hoogvenen	=	>	Stabiel	Stabiel	Verdroging, vermisting	Ja	Onbekend	niet aanwezig	Niet aanwezig
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	=	=	Afname	Stabiel goed	Verdroging	Ja	=	Niet aanwezig	Niet aanwezig
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	=	=	Stabiel	Afname	Vermesting, verontreiniging door GBM's, verschillende exoten *7	-	=	Niet aanwezig (Zie verslag)	Niet aanwezig
H9190 Oude eikenbossen	=	>	Stabiel	Stabiel laag	Eutrofiering / verzuring door stikstof, verontreiniging, verdroging	-	=	trend gelijk aan NDA	Niet aanwezig
H91D0 Hoogveenbossen	=	=	Toename	Stabiel	Eutrofiëring	-	=	Niet aanwezig	Niet aanwezig

Habitatrichtlijnsoorten

Habitatrichtlijnsoort	Doelen voor omvang en kwaliteit leefgebied	Populatie	Instandhoudingsdoel binnen bereik?	Knelpunt	Veldbezoek 2024 2024 NM Verandering t.o.v. NDA	Veldbezoek 2024 particulier Verandering t.o.v. NDA	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. NDA
Gevlekte witsnuitlibel	=, =	=	Ja, maar trend onzeker	Vermesting, verzuring, verdroging	Onbekend	trend gelijk aan NDA	Trend gelijk aan NDA
Kamsalamander	>, >	>	Ja, maar kwetsbaar	Verzuring en verdroging, recreatie (paarden)	=	trend gelijk aan NDA	Trend waarschijnlijk gelijk aan NDA, echter verdroging is een knelpunt